

Правни факултет Универзитета у Београду

Правна клиника за сузбијање трговине људима

**Кривично дело трговине људима у КЗ Републике Србије и
пракса судова
-истраживачки рад-**

Израдиле:

Бурић Љиљана

Стојановић Ема

Београд, 2011. године

САДРЖАЈ

I Увод	3
II Инкриминација трговине људима у српском законодавству.....	4
III Кривично дело трговине људима у кривичном законнику РС.....	5
IV Пракса судова у области трговине људима у РС.....	13
V Закључак.....	19
Литература.....	20

I УВОД

Трговина људима се може назвати универзалним проблемом човечанства. Ниједна земља, па чак ни високо развијена, није имуна на последице овог феномена. Тачније речено, државе не можемо поделити на оне које имају овај безбедносни проблем и на оне које га немају – са становишта трговине људима све државе можемо поделити само на државе порекла жртве, државе транзита и државе дестинације жртви.

Централни елемент трговине људима је експлоатација, а основна карактеристика слојевитост. Ради се о развијеном облику организоване криминалне активности која се јавља у различитим видовима, и на интерном и на међународном плану, са мноштвом испреплетаних интереса. Све то говори у прилог да је ова појава сложен феномен који подлеже дефинисању са различитих становишта- безбедносног, међународног, виктимолошког, социолошког... У том смислу има више схватања овог појма: 'свака је научна дисциплина, условљена ограниченошћу сопственим предметом науке, дефинисала трговину људима сходно својим сазнањима, схватањима и потребама.¹ Такође, врло често се трговина људима врло уско посматра, па се у неким земљама односи само на случајеве сексуалне и радне експлоатације или обухвата трговину само жена и деце². Али оно око чега постоји универзални консензус у погледу овог феномена јесте да представља један од најтежих облика кршења основних људских права.

Сложеност ове појаве утиче на чињеницу да рад на сузбијању трговине људима такође буде сложено. Ради се о дуготрајном процесу који да би био успешан мора да се спроведе истовремено на три гране. Прву грану у процесу сузбијања спроводи законодавац стварајући правни оквир којим ће се трговина људима препознати као кривично дело и пружити одговарајућа правна заштита као циљ такве инкриминације. Другу грану чине полицијски органи који

¹ Мијалковић, С., *Трговина људима*, Беосинг, Београд, 2005. год., стр. 43.

² Врло често се у медијима, па и литератури користи израз "трговина белим робљем" који је у потпуности неадекватан јер трговина људима и експлоатација у чијем циљу се она подразумева не дискриминише људе по боји коже.

препознавањем проблема, међународном сарадњом са иностраним службама и различитим истражним техникама ефикасно раде на привођењу починилаца и прикупљању доказа. И најзад, трећу грану у процесу чини суд процесуирањем појединачних случајева и изрицањем адекватних казни. И заиста, без истовремене воље и сарадње свих трију институција не може се говорити ни о успешним и дугорочним резултатима у борби против ове појаве.

У овом раду бавимо се управо правним оквиром који постоји у Републици Србији у области сузбијања трговине људима са посебним освртом на Кривични законик РС.

II ИНКРИМИНАЦИЈА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА У СРПСКОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

Трговина људима препозната је као посебно кривично дело у српском законодавству релативно скоро. Законом о потврђивању Конвенције УН против транснационалног организованог криминала и допунског протокола о превенцији, сузбијању и кажњавању трговине људима, посебно женама и децом из 2001. године, наша земља се обавезала да ће извршити одговарајуће измене националног законодавства у циљу усаглашавања са међународним стандардима и одредбама предвиђеним овим актима. Према тадашњем и садашњем уставном решењу ратификовани међународни уговори имају примат над домаћим законодавством чиме је омогућена примена ових аката у области трговине људима. Имплементацијом већине решења Протокола из Палерма и уважавањем препорука садржаних у одредбама Препорука принципа и смерница о људским правима и трговини људима Високог Комесеријата УН за људска права први пут је у српско кривично законодавство уведена трговина људима као посебно кривично дело у чл. 111б. у групи кривичних дела против достојанства личности и морала. Тиме је учињен први корак у постављању правног оквира. Дефиниција трговине људима из члана 111б, међутим није обухватала све облике радње извршења које је предвиђао Протокол, а пракса је као посебан проблем указала на тешкоћу разграничења овог дела од кријумчарења људи као посебног вида инкриминације.

Народна скупштина Републике Србије је 29. септембра 2005. године донела Кривични законик којим је у глави кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом предвиђена битно измењена инкриминација трговине људима. У односу на раније законско решење, промена је извршена и према заштитном објекту. Казна за основни облик је пооштрена и минимум је износио две године. Квалификовани облици су ближе одређени, а за тежи облик дела квалификован смрћу пасивног субјекта казнени минимум је износио десет година. Међутим, основни облик овог дела је и даље због запређене казне остао у надлежности нижих, тада општинских судова. Најважнија новина овог текста односила се на квалификовани облик кривичног дела трговине људима које је извршено према малолетном лицу. У ставу 2. предвиђено је постојање дела и када није извршено на неки од законом предвиђених начина вршења радње извршења (сила, претња, итд.) ако је оно вршено према малолетном лицу, за разлику од претходног текста који је ово решење предвиђао само за децу, односно лица млађа од четрнаест година. У овој инкриминацији изостала је квалификаторна околност: *ако је дело извршено према више лица*, а које је постојало у ранијем кривичном закону. Разлог за то је што је у општем делу новог Кривичног законика коначно уобличен институт продуженог кривичног дела који онемогућава конструкцију продуженог кривичног дела код дела управљених против личности, осим ако су учињена према истом лицу. Отуда, ако је дело извршено према више лица, постојаће онолико кривичних дела колико има оштећених лица.

Новелама Кривичног законика из августа 2009. године уведене су строже казне за ово дело. Висина запређене казне за основни облик сада износи од три до дванаест година затвора, а минимална казна за трговину децом уместо три сада је пет година. Ако је дело извршено од стране организоване криминалне групе, окривљени се могу казнити казном затвора од најмање десет година. Веома битна новина јесте и уведена казна за лица која су знала или су могла знати да је лице жртва трговине људима, па су искористили њен положај или омогућила другоме коришћење њеног положаја у трајању од шест месеци до пет година.³ На тај начин

³ Ако је поред тога лице знало или морало знати да је лице које је жртва трговине људима малолетно, биће му изречена казна затвора у трајању од једне до осам година.

је законом предвиђена и одговорност корисника услуга експлатисаних лица, која се показала као корисна у процесу сузбијања трговине људима у упоредном законодавству.

III КРИВИЧНО ДЕЛО ТРГОВИНЕ ЉУДИМА У КРИВИЧНОМ ЗАКОНИКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ⁴

Кривично дело трговине људима има основни облик, пет тежих облика и три посебна облика:

Трговина људима

Чл. 388

(1) Ко силом или претњом, довођењем у заблуду или одржавањем у заблуди, злоупотребом овлашћења, поверења, односа зависности, тешких прилика другог, задржавање, личних исправа или давањем или примањем новца или друге користи, врбује, превози, пребацује, предаје, продаје, купује, посредује у продаји, сакрива или држи друго лице, а у циљу експлоатације његовог рада, принудног рада, вршења кривичних дела, проституције или друге врсте сексуалне експлоатације, просјачења, употребе у порнографске сврхе, успостављања ропског или њему сличног односа, ради одузимања органа или дела тела, или ради коришћења у оружани сукобима, казниће се затвором од три до дванаест година.

У основном облику, кривично дело трговине људима може се извршити неком од алтернативно постављених радњи извршења, али та радња мора бити квалификована и то начином извршења и циљом који се жели остварити њеним предузимањем.

Радња извршења овог дела је одређена кроз читав низ посебних радњи које могу да се поделе на неколико група: 1) радња која има карактер подстицања или

⁴ Кривични законик Републике Србије ("Службени гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 и 111/2009)

подстрекавања пасивног субјекта да „прода“ своју слободу, односно на други начин постане жртва трговине људима; 2) радње које се односе на транспорт људи којима се тргује; 3) радње које имају директан купопродајни карактер у односу на људска бића; 4) радње којима се омогућава или потпомаже реализација купопродаја људи.⁵

Радња која представља подстицање пасивног субјекта да „прода“ своју слободу јесте **врбовање**. У питању је активност подстрекавања, која се огледа у стварању или учвршћењу одлуке код лица на које се одговарајућим поступцима утиче. Утицај типа врбовања се остварује истицањем наводних добрих страна пребацивања у другу земљу и бављења проституцијом, или навођењем на друге радње које ће довести одређено лице до тога да постане пасивни субјект кривичног дела трговине људима.

У радње које се односе на транспорт људи којима се тргује спада њихов **превоз и пребацивање**. Превожење представља само транспортовање пасивног субјекта одређеним превозним средством са једног на друго просторно удаљено место. Пребацивање у смислу овог кривичног дела подразумева омогућавање или обезбеђење илегалног уласка у неку земљу или излазак из неке земље, односно илегално прелажење државне границе.

Радње купопродајног карактера у односу на пасивне субјекте кривичног дела трговине људима су **предаја** лица којим се тргује, **продаја** лица којим се тргује, **куповина** лица којим се тргује и **посредовање у продаји лица којим се тргује**.

Предаја представља предузимање одређених активности којима се омогућава стављање пасивног субјекта на располагање неком другом лицу. Инкриминисање радње предаје може бити и јако корисно јер предаја пасивног субјекта би у ствари представљала извршење преузете уговорне обавезе која произилази из купопродаје пасивног субјекта, тако да продавац предаје лице којим се тргује, а купац га преузима, па би кривично дело трговине људима било довршено иако није дошло до размене новца или неке друге користи, уместо преквалификације или евентуалне осуде за покушај. Продаја представља отуђење

⁵ Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *Организовани криминалитет*, Београд 2010., стр. 220

пасивног субјекта уз добијање одређене накнаде која може да буде новчана или робна, односно комбинована- у робно-новчаном облику. Куповина представља стицање права својине на пасивном субјекту овог кривичног дела, до чега долази када учинилац прихвати понуду и плати цену, али ово важи само условно, са становишта учесника у оваквом недозвољеном правном промету, јер са становишта правног система, нико не може да има право својине на другом човеку. Под појмом посредовања у продаји подразумева се омогућавање остваривање везе између лица који су на неки начин укључена у предају или продају пасивног субјекта.

У радње којима се омогућава или потпомаже реализација купопродаја људи спадају **сакривање** или **држање** другог лица. Сакривање неког лица постоји када се човек којим се тргује или у погледу кога се планира трговина, држи скривено, на одређеном простору. Место скривања је познато учиниоцу и евентуално ужем кругу лица, али оно никад није познато већем броју особа, па и из тога произилази да је у питању скривање, као вид тајног држања. Држање пасивног субјекта увек постоји када постоји и његово скривање, јер се нико не може скривати а да се истовремено и не држи. Ово држање не мора увек да буде буквално, али је потребно да је лице које се скрива увек доступно учиниоцу, који може да га премешта на друго место. По својој суштини, држање представља противправно лишење слободе, односно одузимање слободе кретања пасивном субјекту, које се своди на његово спречавање да промени место на којем се налази. Када се пасивни субјект трговине људима држи, онда по основу специјалитета не постоји стицај са кривичним делом противправног лишења слободе.

Да би било која од ових алтернативно прописаних активности била радња извршења трговине људима, потребно је да буду остварене неким од алтернативно постављених начина који се могу поделити на неколико посебних врста: 1) облици принуде: а) **сила**, б) **претња**; 2) облици преварног поступања: а) **довођење у заблуду**, б) **одржавање у заблуди**; 3) злоупотребом овлашћења или одређених односа и стања: а) **злоупотреба овлашћења**, б) **злоупотреба поверења**, б) **злоупотреба односа зависности или тешких прилика другог**; 4) друге радње, где

спадају **задржавање личних исправа или давањем, односно примањем новца или друге користи.**⁶

Сила и претња у овом случају су идентичне њиховом општом појмовном значењу у кривичноправном смислу. Сила мора бити одређеног интензитета подобна да принуди пасивног субјекта на одређено понашање, што се процењује узимајући у обзир физичко и психичко стање субјекта у време предузимања силе. Силом се сматра и примена омамљујућих средстава тако да се пасивни субјект онеспособи за пружање отпора. Претња представља стављање у изглед неког зла субјекту и треба да буде стварна и озбиљна. Јако је важно претњу схватити у њеном ширем облику, а не ограничити је само на случајеве када се директно прети жртви или члановима њене породице.⁷

Довођење у заблуду представља стварање погрешне представе код пасивног субјекта, у односу на постојање или непостојање одређених чињеница, које су релевантне у односу на радњу извршења. Код одржавања у заблуди пасивни субјект је већ имао погрешну представу о постојању или непостојању релевантних чињеница, а учинилац му онда ту погрешну представу својом активношћу додатно поткрепљује.

Злоупотреба овлашћења представља употребу неких овлашћења које учинилац иначе има, на начин, у смеру или обиму који не одговара њиховој сврси, а што се чини циљно ради остварења неке од алтернативно предвиђених радњи извршења. Злоупотреба поверења се састоји у коришћењу неког посебног односа који постоји између учиниоца и пасивног субјекта, који захваљујући квалитету и значају тог односа, па и претходног искуства, има поверење у учиниоца, који то стечено поверење користи, односно злоупотребљава ради остварења радње извршења. Као један од најчешћих примера трговине људима која се врши злоупотребом поверења јавља се тзв. тактика “lover-boy”. Злоупотреба односа зависности постоји када учинилац користи стање пасивног субјекта услед којег он не може да се сам стара о себи, те зависи од других лица, или од самог учиниоца.

⁶ *Ibidem*, стр. 221

⁷ Као врло ефикасан начин којим експлоататори утичу на пасивне субјекте у пракси се наводи употреба физичке или компилзивне силе над неком другом девојком или лицем са којим жртва може да се поистовети, па се пристанак никако не може сматрати изразом слободне воље.

Према својој природи та зависност може да буде разноврсна, на пример физичка, психичка, материјална, комбинована и сл. Када учинилац користи неке околности у којима се налази пасивни субјект, а које су по својој природи такве да представљају објективне животне тешкоће, као на пример, тешка стамбена ситуација, тешко сиромаштво, болест члана уже породице, односно неког блиског лица, тада он злоупотребљава тешке прилике у којима се налази пасивни субјект, те на такав начин реализује своју радњу извршења. Најчешће примењивани методи регрутовања потенцијалних жртава у ланац трговине људима су: отмица лица (употребом физичке снаге, хипнозе, дроге, алкохола и сл.); продаја лица од стране његове породице; злоупотреба немоћи лица и немогућности да се само стара о себи; претња лицу; уцењивање и условљавање лица; злоупотреба тешких економских прилика другог; лажно обећање добро плаћеног посла у земљи, најчешће иностранству које се нуди непосредно или преко одређених медија: новински, радио и телевизијски огласи разних агенција или служби (за проналажење послова, туристичких агенција, за склапање бракова, за студирање у иностранству, за манекене и фотомоделе и сл. Овај метод се још назива и сервирање легендиране приче).

За постојање кривичног дела трговине људима потребно је и да радња извршења има функционални карактер, односно да се предузимањем одређене радње тежи постизању неког циља и то једног или више, од алтернативно одређених циљева. То су следећи циљеви: 1) експлоатација рада пасивног субјекта; 2) принудни рад пасивног субјекта; 3) вршење криминалне делатности од стране пасивног субјекта; 4) проституција или друге врсте сексуалне експлоатације; 5) просјачење; 6) употреба у порнографске сврхе; 7) успостављање ропског или њему сличног односа; 8) одузимање органа или дела тела; 9) коришћење у оружаним сукобима.⁸ Најзаступљенији облик експлоатације жртава одвија се кроз сексуалну експлоатацију, а у новије време примећен је пораст случајева радне експлоатације и принудног просјачења. Експлоатација жртава је кључни моменат фазе дестинације и целокупног процеса трговине људима. То је основно средство за остваривање противправног профита, што је и главни разлог извршења ових

⁸ *Ibidem*, стр. 222

кривичних дела. Сексуална експлоатација као најчешћи вид експлоатације може бити некомерцијална (за личне потребе трговаца људима, при чему се не остварује никаква зарада) и комерцијална (којом се стиче материјална корист, а обухвата проституцију, порнографију и „секс туризам“).⁹ Радна експлоатација најчешће подразумева експлоатацију физичког рада пасивног субјекта у домаћинству, пољопривредном, индустријском или услужном сектору. Убирање људских органа или делова тела може се вршити добровољно или насилно; од живог, „свеже умрлог“ или давно мртвог лица. Ради се о нарочито лукративном виду експлоатације јер се цене људских органа на "црном тржишту" крећу у хиљадама евра. Са правног становишта један од интересантнијих видова експлоатације јесте приморавање жртве на вршење кривичних дела. Најчешће се ради о лакшим кривичним делима попут крађе или просјачења, али могуће је и да се ради о тежим делима попут наношења телесних повреда.

Кривично дело трговине људима се може извршити само са умишљајем и то директним, а при том је ког учиниоца потребно и постојање одређене намере, која се огледа у тежњи да се предузимање одређене радње извршења постигне неки или више од алтернативно формулисаних циљева. Пракса је показала да трговину људима најчешће организују криминалне организације, а успешно је могу спровести групе од четири и више чланова.

Први тежи облик трговине људима постоји ако је основни облик овог кривичног дела учињен према малолетном лицу. За овај облик је прописана казна затвора од најмање пет година. Законодавац посебно прописује (новеле из септембра 2009. године), да ако је основни облик трговине људима учињен у односу на малолетно лице, учинилац ће се казнити казном прописаном за ово кривично дело и када није употребио силу, претњу или неки други од наведених начина извршења.

Други и трећи тежи облик су квалификовани тежином наступелих последица услед извршења основног облика овог кривичног дела, односно његовог облика који се односи на малолетно лице. Ако је услед трговине људима наступила

⁹ Мијалковић, С., *Трговина људима као облик организованог криминала*- часопис Наука, Безбедност Полиција бр. 2-3/04, Полицијска академија, Београд, стр. 48.

тешка телесна повреда неког лица, учинилац ће се казнити казном затвора од пет до петнаест година, а уколико је услед извршења основног облика овог кривичног дела, наступила смрт неког лица, прописана је казна затвора од најмање десет година. Онда када кривично дело добија тежи облик јер је услед његовог извршења наступила тешка телесна повреда или смрт пасивног субјекта, потребно је према општим правилима, да је до теже последице дошло услед нехата учиниоца. Уколико је учинилац умишљајно нанео тешку телесну повреду пасивном субјекту, или га лишио живота, постојаће стицај између кривичног дела тешке телесне повреде и трговине људима, односно стицај између кривичног дела убиства и трговине људима.

Четврти тежи облик трговине људима алтернативно постоји: 1) када се учинилац бави вршењем основног облика кривичног дела трговине људима или 2) када је трговина људима извршена од стране групе. За овај облик трговине људима прописана је казна затвора најмање пет година. Пети тежи облик трговине људима постоји када је кривично дело учињено од стране организоване криминалне групе и за њега је прописана казна затвора од најмање десет година. Овде је потребно нагласити разлику између групе и организоване криминалне групе у смислу овог члана, а која је значајна за квалификацију дела, а посредно и за одређивање казне окривљеном лицу. Наиме, према чл. 112. ст. 22 КЗРС група је најмање три лица повезаних ради трајног или повремениог вршења кривичних дела која не мора да има дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру. У ставу 35. истог члана дефинисана је и организована криминална група: организована криминална група је група од три или више лица која постоји одређено време и делује споразумно у циљу вршења једног или више кривичних дела за које је прописана казна затвора у трајању од четири године или тежа казна, ради непосредног или посредног стицања финансијске или друге користи.

Први посебан облик трговине људима постоји када је учинилац знао или је могао знати да је лице жртва трговине људима, па искористи његов положај или другом омогући искоришћавање положаја жртве, ради експлоатације предвиђене у одредби којом се утврђује основни облик трговине људима. Ово је јако значајна одредба јер Други посебан облик трговине људима је повезан са првим, односно

он представља једну посебну и тежу варијанту тог првог посебног облика овог кривичног дела. Овај облик постоји када је учинилац извршио први посебни облик трговине људима у односу на малолетно лице, а при том је знао или је могао знати да се ради о малолетном лицу. За први посебан облик кривичног дела трговине људима прописана је казна затвора од шест месеци до пет година, док је други посебан облик забрањен казном затвора од једне до осам година.

Пристанак пасивног субјекта на експлоатацију или на успостављање ропског или њему сличног односа утврђеног у основном облику трговине људима, не утиче на постојање овог кривичног дела. Ова одредба веома је значајна јер поправља положај жртве у поступку против окривљених и спречава њену секундарну виктимизацију.

IV ПРАКСА СУДОВА У ОБЛАСТИ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА У РС

Иако је трговина људима у нашој земљи препозната као кривично дело, увид у укупну службену евиденцију свих релевантних институција од 2006. године указује на чињеницу да резултати примене инкриминишуће норме нису задовољавајући. Слични закључци могу се наћи и у Извештају о трговини људима америчког државног секретеријата од 14. јуна 2010. године (тзв. TIP Report), у којем се наводи да релевантне институције у нашој земљи не испуњавају минимум стандарда у сузбијању ове појаве, али да је значајан напредак приметан после новела КЗРС из 2009. године. Подробнија анализа издваја као главне три фактора који итичу на такву оцену:

1. Мали број остварених дела је ушло у главни кривични поступак,
2. Велики број дела у којима су остварени елементи бића кривичног дела трговине људима, у поступку је било преквалификовано,
3. Блага казнена политика.

1. Мањи број поднетих кривичних пријава има разлог у чињеници да се ради о релативно новом кривичном делу које је два пута у српском законодавству већ

мењано и са којим и органи полиције и судски органи требају сваки пут поново да се упознају и разграниче од других блиских кривичних дела. Чињеница је да само законску норму можемо назвати младом или новом, али трговина људима се на територији наше земље практично са појавом организованог криминала, чији је само појавни облик. Са друге стране, жртве због преживљене трауме могу оклевати да пријаве учињено дело и учиниоце властима. И након откривања кривичног дела и хапшења трафикера, жртве су или изразито заплашене или немају поверења у полицијске и судске органе или само желе да се врате кући без упуштања у исцрпљујућ и трауматичан поступак. У ситуацији кад се случај већином заснива на исказу жртви, њихова сарадња може бити кључна. Препорука релевантних иностраних институција јесте да управо случајеви трговине људима што мање зависе од исказа жртава, а да се прошири могућност коришћења специјалних доказних техника. Сарадња полицијских органа са иностраним службама мора постојати да би се процесуирали случајеви трафикинга на међународном плану. Подаци о броју лица укључених у извршење кривичног дела трговине људима представљени су само у извештајима МУП-а. У значајном броју откривених случајева постојали су докази о умешаности већег броја лица у трговање људима, али је због чињенице да су ти учиниоци своје криминалне радње вршили на територији других држава, као и због ограничене могућности утврђивања идентификационих података тих лица, изостало је њихово обухватање пријавама поднетим надлежним тужилаштвима на територији РС.¹⁰ Подаци по годинама указују на то да су измене КЗРС везане за ово дело позитивно утицале на раст поднетих кривичних пријава. Министарство унутрашњих послова РС је током 2006. године, поднело 37 кривичних пријава, а 2007. године 34 којима су обухваћена 74 извршиоца. Током 2008. године поднете су 32 кривичне пријаве којима је обухваћен 81 извршилац. Већ 2009. године број поднетих кривичних пријава је порастао на 51 и њима су обухваћена 94 лица. Према подацима Републичког завода за статистику¹¹ у току 2010. године за кривично дело трговине људима поднета је 71 кривична пријава против пунолетних учинилаца. Оно што је

¹⁰"Кривичноправни систем и судска пракса у области борбе против трговине људима у Србији"-
Заједнички програм UNHCR, UNODC i IOM.

¹¹ РЗЗС- Саопштење СК12 број 201, год. LXI, 15.07.2011.

интересантно јесте да је број поднетих пријава у региону Војводине душло већи него у осталим регионима у републици.¹² Као „пријављено лице“ сматра се пунолетни учинилац кривичног дела против кога су поступак по кривичној пријави и претходни поступак завршени одлуком којом је: одбачена пријава, прекинута истрага, обустављена истрага или поднета оптужница – оптужни предлог. У истом периоду, за кривично дело трговине људима изречено је 20 осуђујућих пресуда, од којих је 19 гласило на казну затвора и једном је изречена васпитна мера. Под осуђујућом пресудом сматра се пресуда којом је лице проглашено кривим и коме је изречена санкција.

2. Преквалификација овог кривичног дела нажалост представља погодност за извршиоце за коју им се оставља простора да је искоришћавају.

Један од проблема преквалификације овог кривичног дела, постојао је у нашем законодавству у ситуацијама када су жртве трговине људима кријумчарене у другу земљу. Кријумчарење лица је кривично дело против државне граница, а трговина људима је кривично дело против човечанства. Али, оно што је чињеница, лица која желе да буду илегално прокријумчарена у другу земљу долазе у позицију да постану жртве трговине људима, ако кријумчари искористе тај њихов однос зависности и експлоатишу их након кријумчарења. Тадашње законско решење за Кривично дело недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи садржано у чл. 350. ст. 2. уско се у пракси тумачило у погледу тога ко може бити пасивни субјект, односно кријумчарено лице.¹³

Новелама из 2009. године из чл. 350 КЗ избачен је критеријум држављанства у одређивању пасивног субјекта што је имало и индиректне повољне последице на процесуирање кривичних дела трговине људима.

Далеко значајнију погодност за трафикере представља могућност коју им даје КЗ, а то је преквалификација овог дела у Кривично дело посредовање у вршењу проституције из чл. 184 КЗРС. Код нас још увек постоји развијена пракса да се трафикери гоне за више лакших кривичних дела, који посматрани у целини

¹² Не рачунајући податке са Косова и Метохије који не припадају званичној евиденцији РЗЗС.

¹³ (...у вези са чл. 350. ст. 2...друго лице коме се омогућава недозвољен прелаз државне границе, недозвољен боравак или недозвољен транзит не може бити држављанин Републике Србије, односно да је реч о пасивном субјекту који може бити само странац (страни држављанин или апатрид)) – из пресуде ВСС (КЗЗ бр. 141/07)- ParagrafLex

чине елементе бића кривичног дела трговине људима (рецимо превара, изнуда и сл.). Како сексуална експлоатација јесте у највећем броју случајева циљ због којег се врши радња трговине људима, тако се против трафикера подносе кривичне пријаве за дело из чл. 184. Наиме, радња извршења кривичног дела посредовања у вршењу проституције јесте навођење неког лица да се бави проституцијом, што може створити забуну јер је једна од алтернативно прописаних радњи кривичног дела трговине људима врбовање. Демаркациони моменат је експлоатација (да ли је жртва за пружање сексуалних услуга примала новац или какву другу корист и ако је примала о каквим количинама се ради у односу на посредника/трафикера). Последице ове негативне праксе су готово поражавајуће за сузбијање ове појаве. Прописан посебни максимум казне за кривично дело посредовања у вршењу проституције је три године што је далеко блаже у односу на прописану казну за дело из чл. 388. КЗРС. Такође, преквалификациј онемогућава истражне органе да користе посебне истражне технике предвиђене ЗКП-ом. И најзад, преквалификацијом се пасивни субјект више не сматра жртвом већ проституком што у битном отежава њен положај и олакшава положај трговца.

Ситуација је још тежа кад је пасивни субјект малолетно лице. Радња извршења кривичног дела посредовања у вршењу проституције јесте навођење неког лица да се бави проституцијом. Када се тргује малолетним лицима према ст.2. чл. 388. КЗРС није потребан пристанак жртве, те није ни потребно доказивати силу, претњу или неки други начин на који се врши нека од радњи извршења, довољно је доказати да је таква радња извршења у циљу експлоатације малолетног лица. Међутим, случајеви у којима је овај превид извршен су бројни, а чињеница експлоатације малолетног лица са свим елементима трговине људима у потпуности занемарена.¹⁴

3. Изречене казне лицима проглашеним кривим за кривично дело трговине људима не одговарају у потпуности тежини самог дела. Прописан распон казне је од три до дванаест година за основни облик што указује на то да је пзаконодавац препознао

¹⁴ (...окривљени је у периоду мај-јун 2008. год...наводио на проституцију малолетну оштећену тиме што је подржао њену жељу за бављењем проституцијом и обећао корист од бављења проституцијом као и заштиту од агресивних клијената да би тако постигао материјалну корист у виду већег дела зараде коју је малолетна оштећена добијала пружајући сексуалне услуге чиме је извршио кривично дело из чл. 184.ст2.)- Кт, 1170/08- ParagrafLex

ово кривично дело као тешко кривично дело, али пракса указује на чињеницу да се казне изричу ближе посебном минимуму. Будући да је према КЗРС сврха казне генерална и специјална превенција, мале казне извршиоцима овог кривичног дела не остварују своју основну сврху. У судској пракси националног законодавства може се пронаћи доста примера у којима је суд погрешно тумачио кључне елементе кривичног дела трговине људима што је и резултирало непримерено ниским казнама.

У највећем броју случајева занемарене су или отежавајуће околности на страни окривљених које утичу на висину казне или пак, квалификаторне околности које условљавају тежи облик кривичног дела, а самим тим и строжу казну. Тако је оптужницом из 2008. године групи од четири лица стављено на терет да су као организована група извршили кривично дело трговине људима из чл. 388., ст. 6. (У ставу 6. предвиђен је посебан облик овог кривичног дела ако је извршено од стране организоване групе са посебним казним минимумом од пет година.). Иако се у образложењу пресуде суд обраћао оптуженима као организованој групи, у изреци пресуде је, међутим, изоставио квалификаторну околност и прогласио ова лица кривим за основни облик овог кривичног дела из чл. 388. ст. 1. одредивши их као саизвршиоце. Сваком од осуђених лица изречена је казна затвора у трајању од две године и шест месеци као последица изостављања ове околности.¹⁵

Највише критика на рад судских органа у процесуирању трговине људима и даље је упућено на релативно ниске казне изречене за дела извршена од стране службених лица.¹⁶ Очигледан пример овог негативно оцењеног рада правосудних органа може се видети у предмету против полицијских службеника ОУП Вршац. Иако се догађај одвијао у време када у нашем законодавству трговина људима није била посебно инкриминисана, у овом случају били су присутни кључни елементи продаје људи и експлоатације, заснивања ропског односа и свакако коришћење службеног положаја. Наиме, према утврђеном чињеничном стању, окривљени су 2001. године као службеници пограничне полиције две румунске држављанке којима је узречена забрана боравка на територији РС, уместо да их одведу до

¹⁵ Пресуда општинског суда суда у Зајечару К-270/08, ParagrafLex

¹⁶ У чл. 112 КЗРС одређено је ко се све сматра службеним лицем. Ради се о широкој категорији лица, што наглашава потребу за узимањем у обзир ове околности.

румунске границе, исте предали власнику клуба и за то примили 1000ДМ. Према изјавама девојака у истражном поступку из 2001. године, оне су биле експлоатисане од стране власника клуба. Оптужница је подигнута 2002. године, а тек у априлу 2006. године пред Окружним судом у Панчеву, окривљени полицијски службеници проглашени су кривим за кривично дело примања мита из чл. 254. ст. 1. тадашњег кривичног закона и осуђени на казне затвора у трајању од по шест месеци и без обавезе да врате имиовинску корист стечену овим кривичним делом.¹⁷

У другим случајевима суд звање службеног лица посматра као олакшавајућу околност. 2008. године пред Специјалним судом у Подгорици осуђена је група лица ради извршења кривичног дела трговине људима од стране организоване групе. Српском суду поднета је кривична пријава пријава против два лица којом им се ставља на терет да су заједно са осуђеном групом из црногорског предмета извршили кривично дело из чл. 388. ст. 6. КЗРС (предвиђена је минимална казна од пет година). У односу на оба окривљена лица наш суд је изрекао казну затвора испод предвиђеног минимума, наводећи као олакшавајуће околности за првоокривљеног да се ради о **млађој** особи, а за другоокривљеног да је реч о породичном човеку, бившем полицајцу и пензионеру.¹⁸ Управо чињеница да се ради о лицу које је бивши полицијски службеник требала би у овом случају бити отежавајућа околност, као лицу које је обучено да препозна елементе кривичног дела. Према образложењу судске пресуде том лицу изречена је казна затвора у трајању од две године и шест месеци јер је "његова улога у конкретном случају у целој организацији била само у томе да уз накнаду изврши превоз оштећене и окривљеног на релацији Суботица- Косовска Митровица. Као једна од алтернативно предвиђених радњи овог кривичног дела предвиђен је и превоз, односно пребацивање пасивног субјекта. Будући да је доказан лукративни циљ на страни другоокривљеног, било је довољно елемената да суд изрекне тежу казну од изречене.

¹⁷ Пресуда Окружног суда у Панчеву- К129/02, ParagrafLex

¹⁸ Пресуда Окружног суда из Суботице- К-1891/08, ParagrafLex

V ЗАКЉУЧАК

Постојећи нормативни оквир у области трговине људима у Републици Србији у већини елемената задовољава стандарде предвиђене препорукама међународних организација. У односу на први вид инкриминације овог дела на нашим просторима, накнадне промене кривичних закона увек су ишле на проширење радњи извршења и начина извршења радње трговине људима. Будући да трговци људима стално изналазе нове начине да врше експлоатацију жртви, рад законодавца у том смислу никада није готов. Такође, прописивање ако не строгих, онда барем адекватних казни као вид генералне превенције, јесте један од главних елемената у процесу сузбијања ове појаве. Несумњиво да ће то условити и мање поражавајуће резултате у пракси. Са освртом на постигнуте резултате у упоредном законодавству и сугестије релевантних међународних и невладиних организација, постојеће законодавно решење требало би новелирати у следећим правцима:

1. Међу постојећим радњама извршења посебну пажњу би требало посветити радњама које се тичу идентификационих и путних исправа у процесу сузбијања трговине људима.

2. Прецизирати појам експлоатације нечијег рада.

3. Предвидети квалификаторне околности у виду вршења дела на нарочито свиреп и окрутан начин; у вршењу службене дужности, искоришћавањем физичке немоћи или дуђевне заосталости жртве, односно ако је дело резултирало последицом у виду трудноће.

4. Због проблема разликовања овог дела од дела посредовања у проституцији потребно је и прецизирање појма сексуалне експлоатације у коју спада и проституција.

5. Трговину малолетним лицима предвидети као посебно кривично дело и у њему сјединити све одредбе које се односе на малолетне жртве трговине људима.

6. Предвидети могућност одузимања предмета којим је извршено ово дело, односно затварање објеката у којима се експлоатација вршила.

ЛИТЕРАТУРА:

1. "Кривичноправни систем и судска пракса у области борбе против трговине људима у Србији"-Заједнички програм UNHCR, UNODC и IOM.
2. Мијалковић, Саша, *Трговина људима*, Беосинг, Београд, 2005. год.
3. Стојановић, Зоран, *Коментар Кривичног законика*- треће допуњено издање, Службени гласник, Београд, 2009. год.
4. Ђорђе Игњатовић, Милан Шкулић, *Организовани криминалитет*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2010. год.
5. Мијалковић, Саша, *Трговина људима као облик организованог криминала*- часопис Наука, Безбедност Полиција бр. 2-3/04, Полицијска академија, Београд.
6. *Трговина људима у Србији*- извештај за период 2000-2010, НО "Астра" , Београд, 2011. год.
7. Кривични законик Републике Србије ("Службени гласник РС", бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009 и 111/2009)
8. Републички завод за статистику *Саопштење СК12* бр. 201, год. LXI, 15.07.2011.

Интернет извори:

<http://www.paragraf.rs/>

<http://www.astra.org.rs/>

<http://www.mup.rs/>

<http://www.atina.org.rs/>